

Nr 7

Utlåtande i anledning av väckt motion om vidgad uppgiftsskyldighet för aktiebolag.

Första lagutskottet har behandlat en i andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 63, av herr *Hermansson*. I motionen hemställles »att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära förslag till sådana tillägg i lagen den 14 september 1944 om aktiebolag att i denna stadgas dels förpliktelse för aktiebolag att årligen till registreringsmyndigheten redovisa de tio största aktieägarna och deras aktieinnehav samt desslikes hålla sådan uppgift tillgänglig för envar som vill taga kännedom om densamma på samma sätt som aktiebok, dels förpliktelse för aktiebolag att till registreringsmyndigheten insända protokoll med röstlängd över avhållna bolagsstämmor, dels ock vitesföreläggande såsom enligt lagens 217 § vid underlåtenhet att insända de ovan nämnda uppgifterna».

Närmare redogörelse för motionen lämnas nedan.

Gällande bestämmelser

Enligt aktiebolagslagen åligger det aktiebolags styrelse att ofördröjligen efter bolagets bildande upprätta en aktiebok över bolagets samtliga aktier. I aktieboken, som må bestå av ett betryggande lösblds- eller kortsystem, skall aktierna upptagas i nummerföljd med uppgift å aktietecknarna. Vederbörligen styrkt förändring i äganderätten till aktie skall införas i aktieboken. Det åligger styrelsen att hålla aktieboken tillgänglig för envar som vill taga kännedom om densamma. Om aktiebrev är ställt till viss man, är förvärvare av detsamma ej gentemot bolaget att anse som aktieägare innan han införts i aktieboken. För rösträtt å bolagsstämma erfordras, om aktiebrev är ställda till viss man, utom annat, att ägaren införts i aktieboken. Styrelsen skall hålla aktieboken tillgänglig å bolagsstämma. Ordföranden skall å stämman upprätta och till godkännande framlägga en förteckning över närvarande aktieägare och ombud för aktieägare med uppgift å det antal aktier, för vilket envar av dem äger rösträtt. Sedan förteckningen i vederbörlig ordning godkänts, skall den gälla som röstlängd på stämman. Röstlängden skall intagas i stämmoprotokollet, som inom viss tid efter stämman skall hos bolaget hållas tillgängligt för aktieägarna.

I det hos vederbörande registreringsmyndighet, nämligen patent- och registreringsverket, förda aktiebolagsregistret skall, utom annat, varje styrel-

seledamots och styrelsesuppleants fullständiga namn och hemvist införas. Vidare skall avskrift av aktiebolags balansräkning, vinst- och förlusträkning, förvaltningsberättelse och revisionsberättelse insändas till registreringsmyndigheten inom viss tid. Om ej nämnda redovisningshandlingar och berättelser i rätt tid insändes, kan styrelseledamöterna och verkställande direktör genom vite tillhållas att fullgöra denna sin skyldighet.

Motionen

Efter en kortare redogörelse för aktiebolagens bestämmelser om skyldighet att föra aktiebok och att till registreringsmyndigheten insända vissa räkenskapshandlingar m. m. anföres i motionen bl. a. följande:

Det förefaller angeläget att på vissa punkter utvidga denna offentliga redovisningsskyldighet så att större kunskap om särskilt ägande- och kontrollförhållandena inom aktiebolagen kan bli tillgänglig för allmänheten och de anställda. Om man bortser från att aktieböckerna inte alltid återspeglar de aktuella ägandeförhållandena, är det i princip möjligt för en anställd eller annan intresserad person att undersöka ägandefördelningen av aktierna inom ett visst aktiebolag. Det är emellertid ett mycket tidsödande företag, särskilt i stora bolag med flera hundra tusen aktier. Det demokratiska intresset att bättre känna till ägandeförhållandena inom företagen borde motivera bestämmelser om en sammanfattande redovisning av aktiefördelningen, exempelvis så att varje aktiebolag skulle vara skyldigt att årligen redovisa vilka som är de tio största aktieägarna samt deras aktieinnehav. Fullständig kunskap om ägandeförhållandena inom aktiebolagen ger emellertid ändå inte ett tillfredsställande svar på frågan, vilka som bestämmer i bolagen. I realiteten är det mycket svårt för den stora majoriteten av aktieägarna att utöva den bestämmanderätt över företagens affärer som de genom bestämmelserna om rösträtt i förhållande till aktieinnehavet i princip är tillförsäkrade på årsstämmorna. I många aktiebolag visar gjorda undersökningar, att det är mycket små grupper av aktieägare — ibland endast en eller ett par personer — som på bolagsstämman disponerar röstmajoriteten. Enligt aktiebolagslagen 118 § skall å stämman ordföranden upprätta och till godkännande framlägga en förteckning över närvarande aktieägare och ombud för aktieägare med uppgift å det antal aktier, för vilket envar av dem äger utöva rösträtt. Denna röstlängd skall intagas i protokollet. Skyldighet föreligger emellertid icke att insända protokoll från stämmorna till registreringsmyndigheten eller att till denna meddela röstlängden. En stickprovsundersökning visar att stämmoprotokoll av många aktiebolag endast insändes till patent- och registreringsverket, när sådana förändringar vidtagits beträffande styrelse, firmatecknare etc. som enligt lagen skall registreras. I en rad fall finns stämmoprotokoll, men utan att röstlängden bifogats. — — — Från de inledningsvis anförda synpunkterna borde det vara motiverat att i aktiebolagslagen infördes sådana bestämmelser, att aktiebolag skulle vara skyldigt att årligen till registreringsmyndigheten insända stämmoprotokoll med röstlängder.

Angränsande frågor vid tidigare riksdagar m. m.

Vid 1960 års riksdag väcktes i andra kammaren en motion (II:536), vari hemställdes att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning i syfte att klarlägga ägandeförhållandena och maktkoncentrationen inom det privata näringslivet. Bankoutskottet, som behandlade motionen, hemställde i sitt utlåtande (nr 17), att motionen icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd. I utlåtandet anförde utskottet bl. a. följande:

I motionen omnämnes bl. a. att fördelningen av styrelseuppdragen i de stora bolagen skett på ett sådant sätt att vissa personer erhållit ett stort antal sådana uppdrag. Detta väl kända förhållande framgår av allmänt tillgängliga uppslagsböcker och torde icke kräva någon särskild utredning för att klarläggas. Det är vidare sörjt för att allmänheten skall kunna få en insyn i ägandeförhållandena m. m. genom föreskrifter i aktiebolagslagen och lagen om ekonomiska föreningar. Ytterligare må nämnas att myndigheterna genom 1953 års konkurrensbegränsningslag fått möjlighet att ingripa när det gäller företeelser som ur samhällets synpunkt är icke önskvärda. Motionärerna har icke visat att dessa möjligheter till insyn skulle vara otillräckliga. Utskottet finner därför att något behov icke blivit styrkt av en utredning av den vittsyftande karaktär som motionärerna tänkt sig och som med nödvändighet skulle bli ytterst komplicerad och praktiskt svår genomförbar, särskilt om det gällde att försöka belysa icke blott de formella utan de reella koncentrationsförhållandena inom näringslivet. Därtill kommer att en sådan utredning snabbt skulle förlora i aktualitet. Utskottet kan ej heller finna att en utredning av detta slag skulle ha någon betydelse för en önskvärd spridning av äganderätten till aktier, för vilket ändamål åtgärder av annan art torde böra komma i fråga.

I en vid utlåtandet fogad reservation nr 2 förordades bifall till motionen. I reservationen framhölls att insynen i näringslivets ägande- och maktkoncentrationsförhållanden för närvarande knappast kan anses vara tillfredsställande. Utan att ingå på någon bedömning av om den nuvarande koncentrationen ur rent näringspolitisk synpunkt är fördelaktig eller medför nackdelar, ansåg reservanterna förhållandena vara sådana att en kartläggning av detta område skulle fylla en viktig uppgift genom att ge ökad upplysning om och vidgad insyn i det privata näringslivets struktur och äganderättsförhållanden. Behovet av en sådan utredning hade också kommit att aktualiseras genom de önskemål som från vissa håll, bl. a. i de likalydande motionerna I:528 och II:639 till 1959 års riksdag, framförts om ytterligare spridning av aktieägandet till nya medborgargrupper. I samma mån som en vidgning av aktieinnehavet kunde komma att ske genom spridning av små aktieposter, ökade också dessa gruppers behov av insyn i ägande- och maktfördelningsförhållandena inom det privat näringslivet. Behovet av ökad upplysning om dessa förhållanden hade på senare tid dessutom understrukits genom bl. a. vissa uppmärksammade företagsnedläggelser. Även om vissa svårigheter skulle uppstå vid en undersökning av ifrågavarande slag, ansåg reservanterna det angeläget att en kartläggande utredning om ägandeför-

hållandena och maktkoncentrationen inom det privata näringslivet kom till stånd.

Sedan riksdagen i skrivelse den 10 maj 1960 (nr 219) i anledning av förenämnda motion anhållit om utredning i syfte att klarlägga ägandeförhållandena och maktkoncentrationen inom det privata näringslivet, har chefen för finansdepartementet, statsrådet Sträng, den 10 november 1961 bemyndigats att tillkalla sakkunniga för utredning rörande ägandeförhållandena och maktkoncentrationen inom det privata näringslivet. Departementschefen har därefter tillkallat sakkunniga för att verkställa ifrågavarande utredning.

I samband med förenämnda bemyndigande angav departementschefen be- träffande den tillämnade utredningens omfattning bl. a. följande:

Det gäller till en början att kartlägga fördelningen av de juridiska ägandeförhållandena, förmögenhetskoncentrationen osv. och att söka fastställa utvecklingstendenserna i dessa avseenden. I samband därmed bör även uppmärksammas i vilken mån gällande aktiebolags- och skattelagar kan tänkas påverka dessa tendenser. Det gäller också att undersöka koncentrationen av makt och inflytande, dels sådant detta kan bedömas med ledning av lätt konstaterade formella förhållanden — innehav av styrelseuppdrag o. dyl. — dels bedömt mera praktiskt såsom en fråga om den reella maktens koncentration. I fråga om relationen mellan ägande och inflytande bör uppmärksammas att dessa funktioner i det moderna näringslivet ofta anses tendera att skiljas från varandra. Utredningen bör undersöka och diskutera riktigheten av denna uppfattning och dess konsekvenser för näringslivet, t. ex. med avseende på den interna kapitalbildningen inom företagen. I detta sammanhang bör utredningen analysera innebörden i strävandena till ökad aktiespridning; en sådan demokratisering av aktieinnehavet synes i realiteten kunna bli ett instrument för en ökad maktkoncentration i och med att ett stort antal små aktieägare torde sakna möjligheter att utöva något reellt inflytande och endast får fungera som kapitalleverantörer.

Vid 1961 års riksdag väcktes i andra kammaren en motion (II:60), vari hemställdes om, utom annat, en utredning med sikte på införandet av en bestämmelse, enligt vilken det skulle åligga en enskild person, som har avgörande inflytande i mer än ett aktiebolag, att till aktiebolagsregistret göra anmälan om de aktiebolag, vari han har inflytande och som i ett eller annat avseende har samarbete med varandra.

Med anknytning till aktiebolagslagens koncernregler hävdades i motionen, att en enskild person, som har avgörande inflytande i mer än ett aktiebolag, borde åläggas skyldighet att till aktiebolagsregistret göra särskild anmälan om de aktiebolag, vari han har inflytande och som i ett eller annat avseende har samarbete med varandra. Genom en sådan åtgärd skulle man, enligt motionen, kunna förebygga att en person genom att driva verksamhet i skydd av flera bolag använder denna form för att få sådana fördelar som icke bör ha det allmännas stöd. För den som har bärande skäl att driva verksamhet under skilda bolagsnamn borde det icke vara till något men, att hans

tillgångar och skulder kan bedömas i ett sammanhang, oavsett antalet aktiebolag. Enligt motionärerna syntes det angeläget att det sålunda angivna spörsmålet närmare utreddes.

Motionen, som behandlades av första lagutskottet, blev föremål för remissbehandling. *Utredningen om samnordisk översyn av aktiebolagslagstiftningen* anförde bl. a. följande:

Vilket syftemål det i motionen framställda förslaget fullföljer framgår inte närmare av motionen, som blott talar om att man vill förebygga, att en person genom att driva verksamhet i skydd av flera bolag använder denna form för att få sådana fördelar, som inte bör ha det allmännas stöd. Ur synpunkten av det allmännas skatteintresse kan en anmälningsskyldighet av föreslagen art inte spela någon roll vid sidan av den ingående uppgiftsskyldighet, som i skatteavseende redan åligger de enskilda. Väl kan det te sig som ett intresse för minoritetsaktieägare, bolagsborgenärer eller anställda att äga kännedom om att en viss privatperson äger dominerande aktieinnehav i bolaget liksom i ett annat bolag, med vilket det förra har affärsförbindelser. Men i regel lär väl ett sådant förhållande ändå vara känt för intresserade. I detta avseende erinras även om regeln att aktiebolags aktiebok enligt svensk rätt är tillgänglig för envar. Skulle vederbörande i något fall ha vidtagit åtgärder för att dölja sitt aktieinnehav, t. ex. genom att placera ut aktierna hos honom närstående personer, skulle en uttrycklig föreskrift om anmälningsskyldighet få betydelse endast om den finge en sådan form, att även olika dylika förfaranden förhindrades. En sådan lagstiftning — vilken måste förses med straffsanktioner — skulle säkerligen vålla ganska betydande tekniska svårigheter även med hänsyn till att begreppet »avgörande inflytande» är mycket svävande, samt att ett aktieinnehav ju kan vara mer eller mindre temporärt. Utredningen finner det icke klarlagt eller sannolikt, att det från nu angivna synpunkter för en dylik lagstiftning föreligger ett behov svarande mot de svårigheter den skulle möta.

I händelse motionärerna skulle åsyfta en offentlig redovisning av privatpersoners inflytande över flera aktiebolag ur mera allmänna, politiska, sociala eller liknande synpunkter, blir frågan allenast ett moment i det komplex, som aktualiseras av den utredning rörande ägandeförhållandena och maktkoncentrationen inom det privata näringslivet, som riksdagen genom skrivelse den 10 maj 1960 nr 219 begärt. Utredningen föreslår därför, att förslaget i motionen icke föranleder annan åtgärd än att det hänskjutes till prövning av den utredning, som kommer till stånd med anledning av riksdagens nämnda skrivelse.

Patent- och registreringsverket konstaterade i avgivet yttrande, att den i motionen föreslagna anmälningsskyldigheten skulle medföra en väsentlig utökning av bolagsavdelningens registreringsarbete och att anmälningsskyldigheten rent aktiebolagsrättsligt skulle innebära viktiga nyheter. Härom anförde ämbetsverket:

Aktiebolaget är till hela sin struktur en utpräglad kapitalassociation, där delägarnas personer träda i bakgrunden. Det väsentliga är aktiekapitalet, ej aktieägarna. En aktieägare är ej skyldig att låta inregistrera sig såsom aktieägare, att delta i bolagsstämma eller att åta sig sig val såsom styrelse-

ledamot. Är aktien namnaktie får han visserligen ej utöva rösträtt för aktien med mindre han är införd i aktieboken såsom ägare av aktien, men för att lyfta utdelning å aktien behöver han ej vara införd i aktieboken. Varje bolag skall föra en aktiebok över samtliga aktier i bolaget, och denna är tillgänglig för var och en, som vill taga del av den. Då såsom ovan nämnts endast den, som är införd i aktieboken, äger utöva rösträtt å bolagsstämma — här bortses från innehavareaktier, vilka förekomma ytterst sparsamt i vårt land — kan i varje fall ur aktieboken inhämtas upplysning om aktieinnehavet hos de personer, som utöva ett bestämmande inflytande å bolagsstämma. Sådana personer ha alltså redan enligt gällande bestämmelser ingen som helst möjlighet att förbli anonyma. Aktiebokens uppgifter om aktieinnehav äro dock ej föremål för registrering. Grundar sig det bestämmande inflytandet på andra omständigheter än aktieinnehav ger aktieboken ej någon vägledning, och så torde som regel ej heller vara fallet med de offentliga redovisningshandlingarna. Det skulle alltså vara i dylika fall som den föreslagna anmälningsplikten främst skulle få betydelse.

De registreringar, som tillkomma enligt gällande bestämmelser, grunda sig som regel på anmälningar, vilka göras av aktiebolagens organ — styrelse, verkställande direktör, likvidator — eller av myndighet. De registreringar, som föreslås i motionen, skulle däremot grunda sig på en rent personlig anmälningsplikt. Anmälan skulle göras till aktiebolagsregistret. Detta register utgöres enligt KK den 19 december 1947 om aktiebolagsregistrets förande m. m. av en samling upplägg för de registrerade aktiebolagen. Avsikten med motionen torde dock ej vara den, att de lämnade uppgifterna i första hand skulle införas i uppläggen för de aktiebolag, som omnämnas i anmälningen. Genom en dylik anordning skulle nämligen ej erhållas någon översikt över det samlade inflytande den enskilde personen i varje särskilt fall äger. Det skulle därför bli nödvändigt att för uppgifter av detta slag upprätta ett särskilt kompletterande personregisterupplägg e. d. Att även den alfabetiska förteckningen över registrerade aktiebolag, som föres enligt den ovannämnda kungörelsen, finge utökas med ett fristående personregister är naturligt.

Angående själva behovet och värdet av de i enlighet med motionsförslaget erhållna uppgifterna ställde sig ämbetsverket tveksamt utan att kunna definitivt taga ställning till hithörande frågor. Emellertid erinrade ämbetsverket om den begärda utredningen rörande ägandeförhållandena och maktkoncentrationen inom näringslivet och anförde, att det föreföll lämpligt att, om motionärernas förslag i förevarande del biträdades av riksdagen, det väckta spörsmålet hänsköts till nämnda utredning.

Utskottet hemställde i sitt av riksdagen godkända utlåtande (nr 28), att motionen icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd samt anförde i hithörande delar, att den föreslagna utredningen delvis skulle komma att beröra det frågekomplex, som redan aktualiserats genom begäran av 1960 års riksdag om utredning i syfte att klarlägga ägandeförhållandena och maktkoncentrationen inom det privata näringslivet. Med hänsyn härtill och då utskottet icke från andra synpunkter ansåg utredningen påkallad, fann sig utskottet ej i förevarande del kunna tillstyrka motionen.

Utskottet

I förevarande motion framföres önskemål om sådan ändring i gällande aktiebolagslag, att i denna intages stadganden om skyldighet för aktiebolag att årligen till registreringsmyndigheten insända uppgift å de tio största aktieägarna och om deras aktieinnehav samt att hålla dessa uppgifter tillgängliga i samma omfattning som gäller för aktiebok ävensom skyldighet att till registreringsmyndigheten insända protokoll med röstlängd över hållna bolagsstämmor. Enligt motionären bör insändandet av berörda uppgifter och handlingar kunna framtvingas genom vitesföreläggande.

Av förestående redogörelse framgår att frågor som i viss mån berör jämväl det nu aktualiserade spörsmålet under de senaste åren varit föremål för riksdagens behandling. På framställning av 1960 års riksdag har sakkunniga tillkallats för att verkställa utredning rörande ägandeförhållandena och maktkoncentrationen inom det privata näringslivet. Utskottet förutsätter att ämnet för ifrågavarande motion faller inom ramen för nämnda utredningsuppdrag. Med hänsyn härtill synes riksdagen icke böra taga något initiativ i den av motionären angivna riktningen.

Utskottet får därför hemställa,

att förevarande motion, II:63, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 26 februari 1963

På första lagutskottets vägnar:

INGRID GÄRDE WIDEMAR

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herrar Ahlkvist, Nyström, Arvidson, Erik Svedberg, Ferdinand Nilsson, Hilding, Wikner och Nyman;

från andra kammaren: fru Gärde Widemar, herr Landgren, fru Johansson, fru Boman, herrar Svensson i Vä, Ekström i Björkvik, Gustafsson i Borås och Haglund.